

צב ע"ב

[א] גמ' שאילמלי אין מחיצה זורע ואילו וכו' - כצ"ל.

אור אליהו

[א] בגמ': "אמר להו אביי, אם כן מצינו בלא הגיפופים, אם כן מצינו מחיצה מחיצה לאיסור, שאילמלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזורע, ואילו השתא אסורה", כך היא הגירסא שלפנינו בגמ' 104. ומבואר לפי גירסא זו, שקושיית אביי היא מגיפופי הגדולה, היינו מהמחיצות שהחצר הגדולה עודפת על החצר הקטנה, שאם לא היו גיפופים בגדולה, והכל היה חצר אחת גדולה, היה יכול להרחיק ארבע אמות 105 ולזרוע, ועכשיו שיש גיפופים לגדולה, אי אפשר לזרוע בכל החצר הקטנה, ואפילו אם ירחיק ארבע אמות ויותר. נמצא שעל ידי הגיפופים של הגדולה נאסר מה שהיה מותר

אמות וזורע" (והקושיא מגיפופי הגדולה), על כרחך שכאשר יש מחיצה, לא מועילה הרחקה, ואסור לזרוע כלל בקטנה, וכמו שכתבו רש"י ותוס' כנ"ל. אבל לגירסת רבינו "שאילמלי אין מחיצה זורע" (והקושיא היא ממחיצות החצר הקטנה), אין הכרח לומר כן, אלא מרחיק ארבע אמות וזורע, וכמו שכתב הריטב"א בשם תוס': "וכתבו בתוספות, ומיהו אם הרחיק ד' אמות בגדולה גופה עד פתחה מותר לזרוע בקטנה, כשם שמותר לזרוע בגדולה גופה בהרחקת ד' אמות", וכן כתב הקרן אורה (צב ע"א) בדעת הרמב"ם (כלאיים ז, יט). וכן כתבו בספר תוספות אהרן וספר פני העיר בדעת רבינו. והנה במאירי פירש גם כן שקושיית אביי היא ממחיצות החצר הקטנה, ומכל מקום כתב שכשיש מחיצות בקטנה אסור לזרוע בכלה: "זה שביארנו שבגפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה, פירושו אפילו חוץ לארבע אמות, מפני שאנו חושבים אותה כאלו היא כלה בתוך הגדולה. ולמדת שיש כאן מחיצות לאסור, שהמחיצות שסביב הקטנה אוסרין עליה, ואלו לא היו שם אותם המחיצות אלא שהיה הכל אויר, היה מרחיק ארבע אמות

104. וכן גרסו רבינו חננאל ותוס'.
105. והוסיפו תוס' (ד"ה שאילמלי) שמדובר שיש גם בין כרם ולכותל הקטנה י"ב אמות, כדין מחול הכרם.
106. כך פירש רש"י (ד"ה שאילמלי): "שאילמלי אין מחיצה - אי לאו הנך גיפופי שעודפין בגדולה, היו הגדולה והקטנה שוות, הוה להו כחצר אחת, ומותר לזרוע שם עם הגפנים ומרחיק ארבע אמות, השתא, משום הנך גיפופי, שדינן לכולה קטנה בתר גדולה ומיתסרא כולה, מצינו מחיצה שאוסרת". וכן היא מסקנת התוס' (שם). וכן פירשו הרשב"א וריטב"א ומאירי.
107. וכן כתב בספר ברכת יוסף (עירובין סימן יח) בהסבר דעת רבינו.
108. כמו שכתבו תוס' (שם), וכן מבואר ברמב"ם (כלאיים ז, טז): "גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ, עד עשר אמות הרי זה כפתח ומותר".
109. ולפי זה משמע שגם כאשר יש מחיצות בחצר הקטנה, מותר לזרוע בחצר הקטנה, אלא שצריך להרחיק ארבע אמות. שדוקא לגירסא שלפנינו "שאילמלי אין מחיצה, מרחיק ארבע

צח ע"ב

[א] אי דלית בי' ארבעה אפילו כנגד חלונו כו' [ותיבות שבנתים מוקפות].

אור אליהו

שלפנינו בגמ'. ולפי גירסא זו משמע, שהטעם שאין לומר שבזיו העליון אין ארבעה טפחים, הוא משום שאז הוא מקום פטור. ולפי זה נמצא, שמקום פטור הוא סיבה להחמיר, שלכן אסור להשתמש אפילו כנגד החלון. והוא תמוה, שאדרבא, כיון שהוא מקום פטור, יש בזה סיבה להקל¹¹⁰.

ואולי משום כך לדעת רבינו צריך לגרוס:

פטור הוא ומותר לכתף עליו". וכן תמה עליו באדרת אליהו (שם): "כי מה שפירש רש"י על פי גירסא זו דחוק הוא".

וראיתי בספר דקדוקי סופרים (אות ו) שברש"י כת"י כתב: "מקום פטור הוא - לא גרסינן", ומבואר שאדרבא רש"י כתב שלא גורסים כגירסא שלפנינו "מקום פטור הוא", אלא שרש"י מעצמו הקשה, שלכאורה היה מקום להחמיר כיון שהוא מקום פטור, ועל זה תירץ רש"י שבאופן זה אין להחמיר, כיון שבאופן זה שאין ארבעה יש חשש גדול שיפלו הכלים, ממילא נחשב שזורק להדיא לרשות הרבים. והוסיף הדקדוקי סופרים שגם ברש"י בדפוס שאלוניקי ופיזרו אין את התיבות "מקום פטור הוא".

ונראה שכן משמע באור זרוע (ב הלכות עירובין רא), שהביא את דברי הגמ' בלא התיבות "מקום פטור הוא", ואז מיד העתיק את לשון רש"י: "היכי דמי אי דלית ביה ארבעה, אפילו כנגד חלונו לא לשתמש. נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו, מיהו תשמיש תדיר לא משתרי ביה, דלא חזי לתשמישתיה, ושכיחי למינפל לרשות הרבים. ואף על גב דאוקימנא בכלים הנשברים, הני מילי בדאית ביה ארבעה, דלא שכיחי למינפל כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי, מחזי כמאן דשדי להדיא לרשות הרבים". ומשמע שהבין האור זרוע, שגם לפי רש"י לא גורסים את התיבות "מקום פטור הוא" ודו"ק.

[א] בגמ': "תניא נמי הכי, זיו שלפני החלון היוצא לרשות הרבים, נותנין עליו קערות, וכוסות, קיתונות וצלוחיות. ומשתמש בכל הכותל עד עשרה התחטונים, ואם יש זיו אחד למטה ממנו משתמש בו, ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו. האי זיו היכי דמי, אי דלית ביה ארבעה, מקום פטור הוא, ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש", כך היא הגירסא

וזרוע". ונראה ברור שהמאירי גרס כגירסא שלפנינו "שאי למלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזרוע" (אלא שלפי זה צ"ע מדוע צריך להרחיק באופן זה ארבע אמות), אבל רבינו שגרס "שאי למלי אין מחיצה זרוע", שפיר אפשר לומר שסובר, שכאשר יש מחיצות בחצר הקטנה, מותר לזרוע בקטנה על ידי הרחקת ארבע אמות.

110. וכן כתב באדרת אליהו (לרבי רפאל עמנואל חי ריקי זצ"ל): "ולא גרסינן אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא, ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש, דמלשון זה נראה דמפני היותו מקום פטור מקשה, ואינו כן, דאיפכא מסתברא".

והנה כתב רש"י: "אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא - ואפילו כנגד חלונו לא לשתמש, נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו, כדקיימא לן: מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו, מיהו, תשמיש תדיר לא משתרי ביה, דלא חזי לתשמישתא ושכיחי כלים למינפל לרשות הרבים, ואף על גב דאוקמינן בכלים הנשברים, הני מילי בדאית ביה ארבעה, דלא שכיחי למינפל כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי, מחזי כמאן דשדי להדיא לרשות הרבים". ולכאורה מה שכתב רש"י לפרש את מה שכתוב "מקום פטור הוא" - הוא דחוק, שפשט לשון הגמ' משמע, שזה שהוא מקום פטור הוא סיבה להחמיר, כמו שביארנו למעלה, ואילו רש"י מבאר, שאדרבא זה שהוא מקום פטור הוא טעם להקל (נהי דמקום